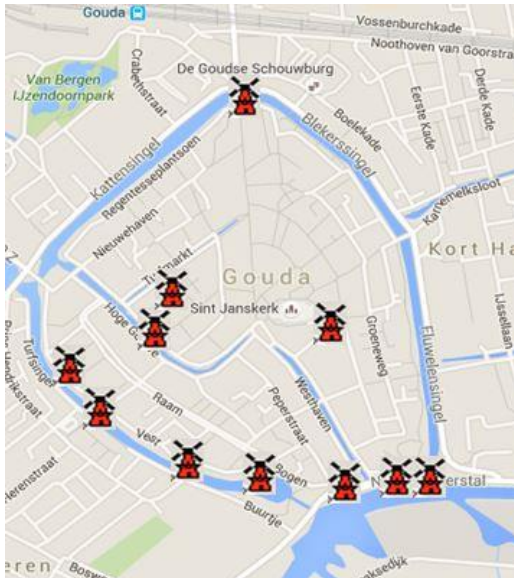

Windmolenwandeltocht Gouda Centrum

Tijdens deze wandeling maakt u kennis met de geschiedenis van Gouda aan de hand van bestaande en verdwenen molens van Gouda. Lengte ca. 3,6 km

Kaart Goudse Windmolens

Kaart van de Wandeling

Loop het station uit aan de CENTRUM kant. Volg de bordjes "CENTRUM" en loop via de Vredebest naar het Kleiwegplein. Steek het plein en de Kleiwegbrug over.

fragment kaart Joh. Blaeu, 1652

Molen de Noord (1)

Vanaf de zestiende eeuw kwam men hier via de Kleiwegspoort de stad binnen.

Tot 1574 stonden de molens buiten de poorten van de stad. Aan het begin van de tachtigjarige oorlog werd besloten alle bebouwing buiten de stadsmuren af te breken. De molens moesten worden opgebouwd binnen de stadswallen, zodat de Spanjaarden de molens niet konden gebruiken en de stad verzekerd was van koren en meel voor het dagelijks brood. Bij de Kleiwegspoort werd binnen de stadsmuren een nieuwe korenmolen gebouwd: "de Cleyweg" / "de Noord (1). Dit type molen wordt een standerdmolen genoemd, de molen was van hout.

Molen de Noord (2) achter de Kleiwegspoort, anno 1840
door Gijsbertus Johannes Versluis Prent uit 1840

Op deze plek werd later (in ieder geval voor 1832) een stenen stellingmolen gebouwd, Molen De Noord (2), eveneens een korenmolen. Deze molen is in 1863 afgebroken. Aan de ronde vormen van de huidige bebouwing rechts op de hoek Kleiweg / Regentesseplantsoen is de vorm van de oude molen nog te herkennen.

Loop de Kleiweg in. Negeer de Kleiwegstraat en sla bij de Blauwstraat rechtsaf. Loop door naar de Turfmarkt.

De naam Turfmarkt herinnert aan de levendige middeleeuwse turfhandel in Gouda langs de eerste stadswallen. De turf kwam uit de omgeving van Gouda en werd gebruikt als brandstof voor de huizen en de vele bierbrouwerijen en aardewerkbedrijven. De schepen met turf konden precies onder de Trappenbrug doorvaren. Rond 1580 verhuisde de turfopslag naar de Raam en de Turfsingel. Langs de Turfmarkt kwamen toen bedrijven en woningen te staan.

Ga bij de Trappenbrug linksaf de Geertje de Bultsteeg in en ga aan het eind rechtsaf.

U staat hier in het gebied waar ooit de Molensteeg zou zijn geweest. Hier stond vermoedelijk rond 1350 één van de eerste twee molens die vermeld worden in Gouda. In 1353 heeft stadsheer Jan van Beaumont het "windrecht" verkocht aan Gouda. Dit is het recht om molens te bouwen en wind te "vangen". In de omgeving van een molen mocht geen bebouwing staan, zodat de molen ongehinderd wind kon vangen en kon draaien. Toentertijd was dit dus open terrein.

Sla linksaf de Looierspoort in. Ga aan het eind van de Looierspoort rechts de Lange Groenendaal in. Aan het eind van de Lange Groenendaal bent u bij de Lage Gouwe.

Aan de Gouwe hebben meerdere oliemolens gestaan. In de omgeving van Gouda werd veel hennep geteeld. Uit deze vezels werd garen en touw gedraaid voor de visserij en de scheepvaart. Het zaad werd vermalen (geslagen) tot olie. De olie werd gebruikt voor verlichting en grondstof voor zeep. Het hoogtepunt van deze industrie lag rond 1620, toen er wel 30 oliemolens in de stad waren.

Steek via de St. Joostbrug de Gouwe over. Ga aan de overkant even linksaf en dan meteen rechts de Aaltje Bakstraat in. Steek de Raam over en loop de Vlamingstraat in.

Aan het eind van de Vlamingstraat stond eind 16^e eeuw de standerdmolen “de Croot”.

Deze korenmolen is vermoedelijk tussen 1585-1744 afgebroken. Pas in de 19e eeuw is op deze plek een kleimolen gebouwd. Deze molen is waarschijnlijk juist hier opgericht ten behoeve van de lokale aardewerkindustrie, die in dit gebied was gevestigd, o.a. de beroemde Plateelfabriek Zuid-Holland. Op een kaart uit 1873 wordt een kleine houten molen met vierkante basis en ronde bovenbouw afgebeeld. Op het kadasterplan van 1877 staat de molen niet meer.

Aan deze kant van Gouda hebben veel molens gestaan. Toen door de oorlogsdreiging van de Spanjaarden de molens naar de stadswallen verhuisden, werden de meesten hier aan de westkant van de stad gebouwd, omdat de wind vooral vanuit het westen komt. De molens staken hoog boven de wallen uit om optimaal wind te kunnen vangen.

Een andere reden, is dat de veel grondstoffen aangevoerd werden via de Gouwe en de Hollandsche IJssel en hier aan de Turfsingel werden uitgeladen. In de molens werden deze grondstoffen direct verwerkt. Veel industrie is aan de westkant van Gouda ontstaan zoals de Garensponnerij, de Goudse Kaarsenfabriek en aardewerkfabrieken.

Aan het water bevindt zich Restaurant “de Kleischuur” <http://www.dekleischuur.nl/>. Hier werd vroeger de klei opgeslagen die per boot vanuit Engeland werd aangevoerd. De Kleischuur was vroeger onderdeel van de Plateel Fabriek Zuid Holland en heeft de Rijks Monumentale status.

Rechts op de Vest heeft op de fundamenten van een standerdmolen molen “de Korenbloem” gestaan. De Korenbloem is in 1751 gebouwd en is in 1926 onttakeld.

Deze ronde, stenen stellingmolen korenmolen was enorm verzakt en werd daarom “de scheve molen” genoemd. Op 15 april 1949 is deze molen afgebrand.

Ga nu linksaf de Vest op en loop naar korenmolen de Roode Leeuw.

De ronde stenen stellingmolen “De Roode Leeuw” is de grootste van de nog bestaande Goudse molens. In 1619 stond op deze plaats al een korenmolen. Deze werd in 1727 vervangen door een rondstenen stellingmolen, die in 1769 door brand werd verwoest. In 1771 werd de molen volledig gerestaureerd en is tot het begin van de jaren twintig van de vorige eeuw in bedrijf gebleven.

Enige jaren later kocht molenaar Galama van de molen “De Korenbloem” deze molen met als enig doel om de concurrentie uit te schakelen. Toen hij de “Roode Leeuw” in 1926 voor sloop aanbood, kwam de gemeente Gouda in actie: zij kocht de molen en liet hem (uitwendig) restaureren. De Roode Leeuw is daarmee één van de eerste Nederlandse molens die als monument gerestaureerd is en zo behouden blijft.

Sinds 1985 is de molen weer in bedrijf. Er worden verschillende soorten graan gemalen. De molen is te bezoeken en heeft een winkel.

Openingstijden:

Donderdag (marktdag) 9 - 14 uur / zaterdag 9 - 16 uur / op afspraak
Rondleidingen alleen op afspraak; max. Groepsgrootte 25 pers.

Tel: 0182-522041 / <http://www.molendatabase.nl/nederland/molen.php?nummer=971>

Loop door richting de Museumhaven.

U passeert nu de plek waar “De Wip” heeft gestaan. Dit was een korenmolen die in 1750 is afgebroken. Rechts ziet u de Museumhaven bij de Mallegatsluis. Ooit één van de drukste sluisen in Nederland. In het voormalige Schipperswachtklokaal is nu het museumhaven café “het IJsselhuis” gevestigd. <http://www.museumhavencafe.nl/>

Loop door over de Vest en ga rechtsaf via de Bogen naar de Veerstal.

Aan het einde van de Peperstraat (links) heeft “De Kleine Volmolen” gestaan. Deze is gebouwd in 1620 om wol te “vullen”, een onderdeel van de lakenindustrie, waarbij wordt gebeukt op vochtig laken om het weefsel een vastere structuur te geven. Voor die tijd werd dit door mensen (voeten) gedaan. Al in 1414 was er een duiker door de IJsseldijk gegraven die uitkwam op de gracht van de Peperstraat. Boven deze duiker werd “De Kleine Volmolen” in gebruik genomen.

Links van de poort de Kleine Volmolen (Veerstal)

Dit was een getijdenmolen, aangedreven door de waterstromen ten gevolge van eb en vloed. Het was geen traditionele watermolen met het waterrad aan de buitenkant; het waterrad bevond zich

binnenin het pand. De duiker was breder dan het waterrad. Daardoor was er nog ruimte vrij voor langsstromend water dat gebruikt werd voor de doorspoeling van de stadsgrachten. Rond 1625 werd in deze volmolen ook nog een moutmolen gevestigd voor het breken van mout tbv de bierbrouwerijen in de stad. "De Kleine Volmolen" is in 1941 afgebroken.

Vervolg de Veerstal richting het roodgekleurde Tolhuis. Houdt het Tolhuis aan uw linkerhand. Ga voorbij het Tolhuis even naar links de Oosthaven op en ga dan direct rechts de Punt op.

Links staat de Grote Volmolen

Omdat "De Kleine Volmolen" een succes was, besloot het stadsbestuur in 1630 tot de bouw van een tweede, "De Grote Volmolen", aan de oostzijde van de Haven. Daarvoor werd, ter vervanging van een tweetal oudere duikers, een nieuwe duiker aangelegd, rechtstreeks tussen de Spieringstraat en de Hollandsche IJssel. Overigens hebben deze beide volmolens niet kunnen voorkomen dat de lakenfabricage in Gouda ernstig terugliep. Al rond 1650 werden de molens voornamelijk gebruikt voor het pletten van vlas en voor het beuken van hennep voor de kleingaren- en touwindustrie. Later werden ze gedeeltelijk omgebouwd voor het zagen van hout en voor het persen van olie. "De Grote Volmolen" werd zelfs gebruikt voor het bewerken van lamsvellen tot zeemleer dat leidde tot een verschrikkelijke stank in de omgeving en tot zware vervuiling van het grachtwater.

In 1869 werden de volmolens buiten gebruik gesteld. De schepraderen zijn in 1870 verwijderd. Het gebouw van "De Grote Volmolen" aan de Punt is nog lang als kaaspakhuis gebruikt. De beide duikersluizen worden thans hoofdzakelijk gebruikt om water uit de Goudse grachten in het buitenwater te pompen. Sinds begin 2000 zijn de pompen vervangen en worden de duikers wekelijks weer gebruikt om water in te laten voor het verversen en doorspoelen van de daarachter liggende grachten. De duiker onder "De Grote Volmolen" is in 2007 gerestaureerd en daarbij op Open Monumentendag voor bezoekers opengesteld.

Achter de Volmolen ziet u al Korenmolen "'t Slot". Boven op de Punt staat korenmolen "'t Slot". In 1581 verleende het stadsbestuur het recht om op het huidige molenerf een standerdmolen te bouwen op de fundamenten van het kort tevoren gesloopte kasteel van de Heeren van Ter Gouw. De huidige molen is de derde molen op deze plaats en werd 1831/32 gebouwd op de plaats van een in 1831 afgebrande achtkante stellingmolen. Sinds 1962 is de molen eigendom van de gemeente Gouda. De molen is maalvaardig maar niet als zodanig in gebruik. De molen is te bezoeken als hij draait.

Loop voor de ingang linksom langs de molen. Ga aan de linkerkant van de molen via de trap omlaag naar het Houtmansplantsoen in. Kijk nog eens achterom naar de prachtige molen en de monumentale panden er naast. Verlaat het Houtmansplantsoen via het bruggetje en ga rechtdoor de Spieringstraat in.

Loop door tot aan het Willem Vroesenhuis. Ga voorbij het Willem Vroesenhuis naar links de Molenwerf op.

Dit gebied is het oudste deel van Gouda. In de 12e eeuw stond op deze plaats een versterking op een ronde meters hoge heuvel, een zogenaamde "motte". Ten oosten ervan bevond zich een grote hofstede met woongebouwen, stallen en graanschuren. Ten westen van de burchtheuvel stonden de gebouwen die de voorhofstede vormden. Het geheel vormde het adelsgoed van de Heren van der Goude, de stadsheren van Gouda. Ook een privékapel op de plek van de huidige Sint Janskerk maakte deel uit van hun domein. Rond deze burcht is Gouda ontstaan.

De hoge motte zelf werd alleen in tijden van oorlog en watersnood gebruikt; pas in de 12e eeuw werden de eerste dijken aangelegd.

De Van der Goudes zwaaiden tot 1296 de scepter in Gouda. Vermoedelijk raakten zij in dat jaar (zijdelings) betrokken bij de moord op Floris V en werden zij vervolgens als machtsfactor uitgeschakeld. Waarschijnlijk in 1304 werden de motte en de hofstede door oorlogshandelingen verwoest. Het gebied werd later met huizen bebouwd. Waarschijnlijk werd er toen ook een molen gebouwd. Deze molen is rond 1368 afgebroken, mogelijk omdat hij werd ingebouwd waardoor hij te weinig windvang had. De huidige weg dwars over de motte, die in 1369 werd afgegraven, heet daarom Molenwerf.

De slotgracht van de motte is bij de Molenwerf nog te herkennen.

Vervolg de Molenwerf naar de Oosthaven. Sla rechtsaf. Loop via de Dubbele Buurt en de Wijdstraat naar de Markt. Vanaf de Markt loopt u via de Hoogstraat en de Kleiweg weer naar het station.

Bronnen:

Duizend jaar Gouda, Een stadsgeschiedenis, PHAM Abels, K. Goudriaan, NDB Habermehl, JH

Kompagnie, Historische Vereniging Gouda

Gouda (2001) Wim Denslage http://www.dbnl.org/tekst/dens002goud01_01/

<http://www.molendatabase.nl/>

<http://www.diegoude.nl/wp-content/uploads/2016/01/Over-de-wolle-laecken-volmolen-2004-3.pdf>

<http://golda.jaapbuis.nl/publicaties/Een%20molen%20aan%20de%20Koningshof.htm>

<http://www.diegoude.nl/publicaties/tidinge/>

<http://www.diegoude.nl/wp-content/uploads/2016/01/Over-de-wolle-laecken-volmolen-2004-3.pdf>

www.goudsemolens.nl